

Har vi et etisk forsvarlig havbruk?

Harald Kryvi, Zoologisk institutt, UiB

Bare det faktum at vi stiller spørsmål om hvorvidt vi har et etisk forsvarlig havbruk, er interessant. For ikke mange år siden ville dette vært sett på som en ganske irrelevant problemstilling for både forvaltning, produsenter og forbrukere. Man produserte fisk, slaktet fisk, og solgte fisk, og ferdig med det.

Der er mange årsaker til ny åpenhet og nye krav til oppdrettsnæringen. Samfunnet, med medier og forbrukere i spissen, er blitt både mer nysgjerrig og mer kritisk enn tidligere. Særlig mediene har meget stor makt og innflydelse, og intet tyder på at den blir redusert i tiden fremover. Folk vil i prinsippet vite litt om hvordan dyr har vært behandlet også før de havner på slaktebenken. Alle forskere som nylig har gjennomgått de obligatoriske kurs i forsøksdyrlære, har sikkert fått en del å tenke på når det gjelder hensyntagen til dyr, og planlegging av behandling av dyr, slik at kursene bør ha gitt forskerne en ny og bedre begrunnet holdning overfor dyr helt generelt. Vi blir jo stadig mer innsiktsfulle og kunnskapsrike også når det gjelder fisk, selv om det ofte kan gå irriterende sakte å generere solid, ny kunnskap.

To forhold er sentrale i spørsmålet om vi anser moderne fiskeproduksjon for å være etisk forsvarlig. Hva innebærer egentlig moderne oppdrett for fisken? Hva skal man sammenligne disse forholdene med? - Litt grovt sagt er opp-drettsforhold preget av gode, skjermete forhold for fiskene, med få større, ytre fiender, alltid nok fôr, og stort sett rent friskt vann. I tillegg er fiskene så heldige å bli vaksinert mot diverse sykdommer. Men på den annen side må det sies at det stort sett er tette bestander i merdene, relativt høy sykdomsrisiko (vaksinene til tross), og begrensede mosjonsmuligheter. Fiskene berøres dessuten mekanisk i flere omganger, det gjelder transporter, vaksinerings, stryking for de fiskene som er så heldige å oppleve det, og til slutt avlaving. Langvarig kultivering og særlig bevisst genmanipulering kan dessuten føre til permanente forandringer i fiskestammene.

Hvordan tar dette seg ut i sammenligning med de naturlige forhold for vill fisk? Dessverre er vår kunnskap om fiskeatferd i naturlige omgivelser temmelig begrenset. Men vi vet at mange arter trives best i tette stimer, de liker å ha slekt og venner tett innpå. Vi vet også at sykdomsfremkallende sopp, bakterier, virus og parasitter ligger på lur overalt. Det har sikkert samtlige norske oppdrettere bare altfor god erfaring med, så det at fisk blir syk eller parasitert er ikke noe sært for livet i merdene. Vi må kanskje ellers anta at mange fisk har et generelt mosjoneringsbehov. Men igjen vet vi ikke så mye spesifikt om det, og vi vet derfor heller ikke om det er en plage for fisk ikke å kunne rase fritt rundt i vannmassene. Når det gjelder mekaniske påkjenninger i naturen, er det nok klart for de fleste at ihvertfall en svømmetur motstrøms opp en gjennomsnittlig norsk lakseelv knapt er mulig uten at det blir noen spark og slag underveis.

Så kan man spørre seg: Gir dette grunnlag for å mene noe om hvorvidt vi behandler fiskene på en etisk forsvarlig måte? Dette går i flere retninger: Forsvarlig overfor loven, forsvarlig for røkerne, for forbrukerne - og selvsagt for fisken selv (alle vet jo hvem som kommer minst til orde).

At oppdretterne holder seg innen lovens regler når det gjelder dyrebehandling, må være klart. Dyrevernloven er jo stort sett entydig i formuleringene, og det er interessant at der gjøres små forskjeller innen hvirveldyrene, det vil si fra fisk til pattedyr. Essensen ligger i § 2, som sier at vi skal fare pent med dyrene, vise hensyn til deres instinkter og naturlige behov, og sørge for at de ikke lider unødvendig. Dyrene skal ha stor nok plass, og der skal være nødvendig tilsyn. Heldigvis har produsentene på sett og vis felles sak med fiskene; det gjelder som ellers i landbruket at dyr som får godt stell både trives bedre, vokser bedre og gir bedre avkastning

enn dyr som er dårlig behandlet. Det gir også et bedre forhold til arbeidet for alle som direkte arbeider i oppdrett. Men også hensyn til tredjepersoner er stadig mer viktig: forbrukere og øvrighet ellers. Både nasjonalt og internasjonalt vil konsumentene i økende grad være opptatt av hvilken behandling dyr har vært gitt før de havner på slaktebordet. Diskusjonen om bruk av antibiotika i oppdrettsnæringen har med all ønskelig klarhet vist dette; markedet godtar ikke hva som helst.

Hva så med fisken? Kan vi så si at oppdrettsfisk lider, kan de være utilpasse eller nedtrykte? Det kan jo tenkes at de føler smerte av direkte påvirkning, eller at de lider ved å mangle eller savne noe. Her kommer vi dessverre ikke særlig langt i søken etter svar, og det hele blir hengende i løse luften på grunn av mangel på sikker kunnskap. Problemet er rett og slett at vi ikke vet så mye om de naturlige instinkter og behov hos fisk. Men det er fortsatt lov å anvende sunt skjønn, og da kan man ihvertfall noenlunde sikkert se når en fisk har det direkte vondt: Der er klassiske signaler som man ikke trenger opplæring for å tolke, det vet alle som har arbeidet med dyr.

Når det gjelder etiske spørsmål i forbindelse med behandling av fisk, er det interessant - og etter mitt syn relevant - å sammenligne merdlivet med forholdene innen fiskeriene. Tenker man på dyrevernløvens § 2 og studerer detaljene, sakte og nøyaktig og sett fra fiskens side - av linefiske, sportsfiske, trålfiske og garnfiske, så blir situasjonen faktisk en smule eiendommelig. Tradisjonelt fiskeri representerer former for dyrebehandling som vi skal være glad vi slipper å evaluere rent etisk; for der er det mye som kommer i kategorien for "nødvendig lidelse" på det området. Også visse aktiviteter innen moderne landbruk innebærer en del såkalt nødvendig lidelse for dyrene, men det er en annen historie.

Hva blir så svaret på spørsmålet i overskriften? Mitt inntrykk er at dyrevernloven gir gode føringer for virksomheten innen fiskeoppdrett. Etisk forsvarlig overfor loven må man ihvertfall kunne si norsk fiskeoppdrett er. Mitt inntrykk er også at oppdretterne har en god holdning overfor dyrene, noe som i det daglige virke er med på å hindre 'nødvendig lidelse'. Men både produsenter og forskere har et sterkt behov for mer kunnskap om og mer innsikt i fiskenes naturlige atferd og behov. Sannheten er at vi på enkelte felt vet skremmende lite. Først når denne mangelen er avhjulpet, kan forvaltningen gi sterkere begrunnelse for regelforandringer, og det vil også gi en bedre arbeidsdag for oppdretterne. Sannsynligvis vil det også gi mer fornøyde fisker.